

DATACIJA IZGRADNJE AUGUSTINSKOG SAMOSTANA I CRKVE SV. JERONIMA U RIJECI

Marko MEDVED, Rijeka

Članak nastoji odrediti dataciju izgradnje samostana i crkve augustinaca pustinjaka, prvih redovnika u gradu Rijeci, koji su se u samostanu i crkvi sv. Jeronima nalazili od srednjeg vijeka pa do 1788., kada Josip II. zatvara samostan. U hrvatskoj historiografiji vrlo je malo poznata povijest augustinaca pustinjaka, ne samo u vezi s Rijekom nego i s ostalim područjima Hrvatske, s obzirom na njihovu prisutnost u Slavoniji, Istri i Dalmaciji, posebice u srednjem vijeku. Koristeći se domaćom i inozemnom literaturom, kao i nepoznatim arhivskim vrelima svjetovnih i crkvenih arhiva, autor smješta izgradnju augustinske crkve i samostana u drugu polovicu 14. stoljeća, za razliku od dosadašnjih historiografskih sudova koji su, pozivajući se na tada nejasno rodoslovlje gospodara Rijeke Devinaca i Walseeovaca, početke augustinaca anticipirali u prvu polovicu toga stoljeća. Tvreći da se historiografi augustinskog reda ne pozivaju na izravan kontinuitet između monaha s konca 4. stoljeća u Sjevernoj Africi, kojima je sveti Augustin odredio pravilo, i redovnika koji su u 13. stoljeću uspostavili augustinski red, autor upućuje na postojanje pustinjaka vilhelmita u Srednjoj Europi na čiju se tradiciju naslanja nova redovnička zajednica, od 16. stoljeća ubrojena među prosjačke redove.

KLJUČNE RIJEČI: *augustinci, crkva i samostan sv. Jeronima, Rijeka, pustinjaci vilhelmiti.*

Uvod

Riječku crkvu sv. Jeronima sa samostanom, u kojoj se od 1951. godine nalaze dominikanci,¹ u srednjem su vijeku izgradili augustinci. *Ordo Eremitarum Sancti Augustini* bila je prva redovnička zajednica u gradu Rijeci, ali njezina prošlost nije dosad u dovoljnoj mjeri istražena. Od 14. stoljeća do zatvaranja samostana 1788. godine od strane Josipa II., obilježili su grad i širu okolicu u vjerskom, kulturnom i ekonomskom pogledu.²

¹ Ivan ARMANDA, »Dolazak dominikanaca u Rijeku i prva dva desetljeća njihova samostana sv. Jeronima (1951. – 1971.)«, *Časopis za suvremenu povijest*, god. 50, br. 2, Zagreb, 2018., str. 305–334.

² Giovanni KOBLEK, *Memorie per la storia della liburnica città di Fiume*, sv. I, Rijeka, 1896., str. 98–105; Luigi Maria TORCOLETTI, *La chiesa e il convento degli Agostiniani di Fiume*, Rijeka, 1944.; Antun HER-

Augustinci pustinjaci nastaju u 13. stoljeću, točnije 1244. godine kada je papa Inocent IV. ujedinio sve pustinjake u Toskani pod jedinstvenim pravilom i jednim generalnim priorom. Grupa pustinjaka na skupštini u Rimu priključuje se uniji 1256. godine, a papa Aleksandar IV. iste godine bulom *Licet Ecclesiae catholicae* priznaje ujedinjenje. U 16. stoljeću augustinci će biti pribrojani prosjačkim redovima. Historiografi augustinskoga, reda danas se ne pozivaju na izravan kontinuitet između monaha s konca 4. stoljeća u Sjevernoj Africi, kojima je sveti Augustin dao regulu, i onih redovnika koji su u 13. stoljeću uspostavili augustinski red.³ Povijest augustinaca pustinjaka hrvatskoj historiografiji je vrlo malo poznata, iako je njihova prisutnost, osobito u srednjem vijeku, izrazita u Slavoniji, Istri i Dalmaciji.⁴

1. *Status quaestionis* datacije dolaska augustinaca u Rijeku

U poteškoćama su oni koji žele odrediti točan datum dolaska augustinaca pustinjaka u Rijeku. Historiografija je najčešće prenosila podatak da je gospodar grada Hugon Devinski 1315. utemeljio riječki samostan i započeo im graditi crkvu. Potom da je Hugon iz druge polovice 14. stoljeća nastavio njegovo djelo, dajući ključan doprinos izgradnji crkve sv. Jeronima i augustinskog samostana. Kada je smrću Hugona IX. nestala muška loza Devinaca, naslijedili su ih Walseeovci, točnije Hugonovi zetovi Reinprecht II. i Rudolf. Walseeovci, novi gospodari grada, dovršavaju gradnju riječke augustinske crkva i samostana.⁵

U skladu s ustaljenim običajem da se utemeljitelje pokapa u središtu prezbiterija, u svetištu crkve sv. Jeronima pokopani su neki pripadnici Devinaca i Walseeovaca. To potvrđuje natpis s barokne ploče grobne rake u svetištu, na kojoj se spominju obje obitelji. Danas postojeća ploča nije izvorna, kao što se negdje tvrdi, već je postavljena prigodom obnove crkve sredinom 18. stoljeća.⁶ Valja ju povezati s postavljanjem novog središnjeg oltara sv. Jeronima, čiju je izgradnju financirao Josip Minolli 1744. godine, s kojim su augustinci

LJEVIĆ, »Arhiv augustinskog samostana u Rijeci«, *Jadranski zbornik*, god. 7, Rijeka, 1967. – 1969., str. 435–459; Silvino GIGANTE, »Gli Agostiniani del convento di S. Girolamo«, *Bullettino della Deputazione fiumana di storia patria*, god. 1, Rijeka, 1910., str. 16–96; Guido DEPOLI, »Aggiunta all'inventario dell'archivio degli Agostiniani«, *Bullettino della deputazione fiumana di storia patria*, god. 2, Rijeka, 1912., str. 131–133; Radmila MATEJČIĆ, *Kako čitati grad. Rijeka jučer, danas*, Rijeka, 1988., str. 45–49; Juraj BATELJA, Augustinski samostan u Opatiji, *Opatijske crkvene obljetnice, Zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog u Opatiji 17. i 18. studenoga 2006. godine*, Goran CRNKOVIĆ (ur.), Opatija, 2008., str. 31–43.

³ Vittorino GROSSI – Luis MARÍN – Gino CIOLINI, *Gli agostiniani. Radici, storia, prospettive*, Palermo, 1993., str. 187.

⁴ Točan niz augustinskih samostana u Hrvatskoj nije do kraja definiran. Osim Rijeke, najčešće se spominju Ilok, Vinkovci, Vukovar, Osijek, Borovo, Velika, Garić, Komar, Hvar, Brač, Brinje itd. Lelja DOBRONIĆ, »Augustinci u srednjovjekovnoj Slavoniji i Hrvatskoj«, *Croatia christiana periodica*, god. 11, br. 20, Zagreb, 1987., str. 1–25; Juraj BATELJA, *Baština svetoga Augustina u Istri*, Zagreb, 2007.; Marko MEDVED, »Augustinci pustinjaci u Senju«, *Senjski zbornik. Prilozi za geografiju, etnologiju, gospodarstvo, povijest i kulturu*, br. 41–42 (2015. – 2016.), str. 443–452.

⁵ *Povijest Rijeke*, Danilo KLEN (ur.), Rijeka, 1988., str. 78.

⁶ Natpis na grobnoj ploči utemeljitelja: MONUMENTUM ILLUSTRIS(S)IMI D.D(OMINI) HUGONIS DE TIBINO ET RAIMPERTI DE VALSE HUIUS COENOBII FUNDATORUM. Saksinski je pogrešno ustvrdio da je riječ o izvornoj ploči iz početaka riječkoga augustinskog samostana. Ivan Kukuljević SAKCINSKI, *Nadpisi sredovječni i novovjeki na crkvah, javnih i privatnih sgradah i t. d. u Hrvatskoj i Slavoniji*, Zagreb, 1891., str. 202.

bili povezani zbog upravljanja rudnicima željeza kod Studene.⁷ U drugoj polovici 17. stoljeća, prije obnove crkve iz 18. stoljeća, Valvasor je zapisao kako su likovi dvojice pokojnika još uvijek vidljivi te da su u crkvi ispred glavnog oltara pokopana dvojica braće Walsee.⁸

Reinprecht Walsee (IV./III.) – zamoljen 1429. od samostanske zajednice u njegovu gradu Rijeci sv. Vida, predvođene priorom Ivanom iz Reichenburga, koja je tvrdila da nema utemeljiteljske isprave samostana osnovanog od njegova pretka, zbog čega traži da im dobra dobivena od Hugona Devinca ispravama i pečatima potvrdi – pozitivno odgovara. U povelji Reinprecht navodi kako je njegov predak Hugon iznova podigao, sagradio i opremio augustinski samostan (*de novo aedificavit, construxit et dotavit monasterium fratrum Ordinis eremitarum divi Augustini ad s. Vitum terrae Fluminis*).⁹ Hugo iz Reinprechtove povelje jest njegov djed, otac Reinprechtove majke. Prethodno su Hugona iz povelje iz 1429. godine historiografi pogrešno pronalazili u Hugonu III. iz prve polovice 14. stoljeća. U korijenu nesporazuma bile su greške u rodoslovlju Devinaca, koje su slijedili i prenosili riječki historiografi. U novije vrijeme slovenski povjesničar Peter Štih objavljuje ispravljeno rodoslovlje Devinaca na temelju kojeg se sa sigurnošću može utvrditi da je Reinprecht mislio na svog djeda Hugona VIII. Taj Hugon bio je sin Jurja Devinca (na vlasti od 1334. do 1343.) i unuk Huga III. Devinca (na vlasti od 1297. do 1328.), a vladao je od 1354. do 1390. Hugo VIII. imao je četvero djece, a iz braka njegove kćeri Katarine i Reinprechta II. rodio se još jedan Reinprecht (III./IV.), koji je 1429. riječkim augustincima izdao povelju. Reinprechtova sestra Barbara udala se za Nikolu, iz obitelji Krčkih knezova, nazvanih Frankapani. Taj Reinprecht imao je djecu: Agnezu, Rudolfa, Wolfganga i Reinprechta V.¹⁰

2. Augustinska crkva i samostan počinju se graditi u drugoj polovici 14. stoljeća

Historiografija u 18. stoljeću počinje spominjati 1315. godinu kao početak riječkih augustinaca. Tu godinu navodi Ivan Kobler u svom kapitalnom djelu o povijesti Rijeke, ali ju prenosi s rezervom jer piše da se »smatra kako je 1315. godine izgrađena samostanska crkva«¹¹. Pritom se referira na autora djela *Austria Sacra*, Andreasa Fidlera iz 18. stoljeća

⁷ Istodobno sa zamjenom grobne ploče utemeljitelja, slične su ploče tada postavljene na Minollijev grob zajedno s donatorskim natpisom na zidu svetišta. Vidi: Marijan BRADANOVIĆ, Nekoliko primjera baštine kasnoga srednjovjekovlja Rijeke i Kvarnera, *Ars Adriatica*, br. 7, Zadar, 2017., str. 116. i 126, fusnota 32.

⁸ Johann Weikhard Von VALVASOR, *Die Ehre Deß Hertzogthums Crain*, Laibach, 1689., XII, 104. Usp. Zvonimir SUŠIĆ, »Rijeka u Valvasorovu djelu«, *Dometi*, god. 3, br. 3–4, Rijeka, 1970., str. 163. U povelji od 4. travnja 1528. izdanoj u Beču, nadvojvoda Ferdinand potvrdio je Reinprechtovu listinu.

⁹ Vidi prijepise listine u: Darko DEKOVIĆ, »Hrvatskoglagoljični prijepodi u Diplomatariumu augustinskoga samostana u Rijeci«, *Dometi*, god. 13, br. 1–4, Rijeka, 2003., str. 29–70.

¹⁰ Za Devince vidi: Peter ŠTIH, *I conti di Gorizia e l'Istria nel medioevo*, Centro di ricerche storiche, Rovigno, 2013., str. 159. Izvorno Štihovo djelo na slovenskom jeziku je *Goriški groffe ter njihovi ministeriali in militi v Istri in na Kranjskem*, Ljubljana, 1987. Za Walseeovce vidi: Max DOBLINGER, »Die Herren von Walsee. Ein Beitrag zur österreichischen Adelsgeschichte«, *Archiv für Österreichische Geschichte*, god. 95, Wien, 1906., str. 333.

¹¹ Pozivajući se na djelo *Austria Sacra*, Kobler najprije na 94. str. spominje da je Hugon Devinac 1315. utemeljio samostan, a u nastavku, pozivajući se na Kandlera, da je Hugon tada izgradio crkvu. U tekstu o samoj crkvi sv. Jeronima, nekoliko stranica nakon toga, Kobler piše kako »se smatra da je oko godine 1315.

koje naziva ocem Marianom, kao i na istarskog povjesničara Pietra Kandra iz 19. stoljeća. Austrijski redovnik Andreas Fidler, poznat i pod redovničkim imenom Marian, spominje 1315. godinu.¹² Pietro Kandler piše da je 1315. godine podignuta samostanska crkva sv. Jeronima.¹³ Istu godinu spominje u 19. stoljeću i Rudolf Pichler, povjesničar Devina, pogrešno tumačeći da se natpis Hugonis de Tybino, s grobne ploče u svetištu crkve sv. Jeronima, odnosi na Hugona II., zbog čega bez ikakva sustezanja tvrdi da je 1315. godina izgradnje augustinske crkve i samostana.¹⁴ Slično piše i Luigi Maria Torcoletti, dok tvrdi da je u sv. Jeronimu pokopan Hugon II.¹⁵

Naime, riječki historiografi nekritički su preuzimali 1315. godinu vezujući je uz neispravno rodoslovlje Devinaca. Pritom su se pozivali na Koblerovu povijest Rijeke, ali im je redovito promicalo da je i taj izvor vrlo oprezno prenosio dataciju, i u neku se ruku od nje ogradio. U tome kontekstu spomenimo u novije vrijeme Radmilu Matejčić, kao i posljednju sveobuhvatnu *Povijest Rijeke* iz 1989. godine.¹⁶ Zamjetna je činjenica da se 1315. pojavljuje kao *terminus ante quem* i u određivanja augustinskih početaka u Ljubljani, pa vjerojatno ondje leže i razlozi zbog kojih se od 18. stoljeću ta godina počinje vezivati i uz početke augustinskog samostana u Rijeci.¹⁷

Historičari austrijskih i ugarskih augustinaca Martin Rosnák i Xystus Schier u 18. stoljeća izričito pišu da se godina izgradnje riječkog samostana ne zna.¹⁸ Godina 1315. kao vrijeme augustinskog početka u Rijeci ne može se potvrditi arhivskim vrelima. Povjesničar Devinaca Pichler, kojeg smo prije naveli među onima koji su prenosili 1315. godinu, izričito spominje poteškoće u dataciji augustinskih početaka u Rijeci.¹⁹ Ivan Kobler također

izgrađena samostanska crkva« (»Questa chiesa del convento, la quale dicesi fabbricata intorno al 1315.«). G. KOBLER, *Memorie per la storia*, sv. 1, str. 94 i 98.

¹² Andreas FIDLER, *Geschichte der ganzen österreichischen, weltlichen und klösterlichen Klerisey beyderley Geschlechtes (Austria Sacra. Österreichische Hierarchie und Monasteriologie)*, Wien, 1783., str. 422.

¹³ Pietro KANDLER, *Indicazioni per riconoscere le cose storiche del Litorale (Manoscritto ad uso del Conservatore per Litorale)*, Trieste, 1855., str. 37.

¹⁴ Rodolfo PICHLER, *Il Castello di Duino*, Trento, 1882., str. 174–175.

¹⁵ Torcoletti uočava da Pichler na jednom mjestu Hugona IV. smatra utemeljiteljem, da bi potom osnivačem proglasio Hugona II. U pokušaju odgovora na pitanje koji su pripadnici Devinaca i Walseeovaca u grobnici svetišta crkve sv. Jeronima našli svoj počinak, Torcoletti niže nekoliko imena, ali je proizvodnja njegova tvrdnja da je u grobnici pokopan Hugon II., preminuo 1323. L. M. TORCOLETTI, *La chiesa e il convento degli Agostiniani*, str. 24. Usp. Silvino GIGANTE, »Regesti e documenti relativi alle famiglie di Duino e di Walsee«, *Rivista Fiume*, god. 15–16, Rijeka, 1937–1938., str. 20.

¹⁶ R. MATEJČIĆ, *Kako čitati grad*, str. 43; *Povijest Rijeke*, str. 78. Na temelju preuzimanja sporne datacije održan je 2015. godine simpozij *Sedam stoljeća augustinskog samostana u Rijeci* (Znanstveni skup s međunarodnim sudjelovanjem, Rijeka, 22. – 24. listopada 2015., Knjiga sažetaka, Katedra za umjetnost ranog novog vijeka Odsjek za povijest umjetnosti Filozofski fakultet u Rijeci – Grad Rijeka, 2015.).

¹⁷ Adalbero KUNZELMANN, *Geschichte der deutschen Augustiner-Eremiten*, sv. 3, *Die bayerische Provinz bis zum Ende des Mittelalters*, Würzburg, 1972., str. 11.

¹⁸ »Cum D. Hugo Dominus in Tibein, qui & Dominus Civitatis Fluminensis, nobis Monasterium & Ecclesiam D. Hieronymo sacram aedificasset (annus, quo id factum excidit) illudque que annuis redditibus locupletasset, nec tamen haec litteris fundationalibus, quod morte praeventus fuisset, munivisset, anno MCDXXIX. Rainpertus a Walsee, & ipse Dominus in Tibein, ac terrae Fluminensis, avi sui fundationem ratam habuit, & confirmavit«, Martin ROSNÁK – Xystus SCHIER, *De Monasteriis provinciae Austriae et Hungariae ordinis fratrum eremitarum sancti patris Augustini succincta notitia, in usum duntaxat juniorum ejusdem Provinciae alumnorum obiter conscripta*, Viennae, 1776., str. 14–15.

¹⁹ R. PICHLER, *Il Castello*, str. 238–239.

izričito kaže da su počeci augustinaca u Rijeci nepoznati.²⁰ Vrelo *Protocollum conventus Fluminensis Ordinis eremitarum s. patri Augustini ad s. Hieronymum*, sastavljeno početkom 18. stoljeća na temelju tada sačuvanih spisa riječkoga augustinskog arhiva, izričito tvrdi da se ne zna točna godina dolaska augustinaca u Rijeku: *Quo Anno Sacer noster ordo in civitate ista fluminensi initium suum reperiri non potuit.*²¹ *To prenosi i kratka povijest riječkih augustinaca Historia concernens conventum Fluminensem Ordinis eremitarum s. patris Augustini ad divum Hieronymum*, nepoznat rukopis sačuvan u Beču, čiji je autor riječki augustinac Karlo Benzoni, dodajući objašnjenje da je mletački pohod na Rijeku 1509. godine uništio arhivalije samostana.²² Uistinu, dio arhiva riječkih augustinaca nestao je u napadu Mlečana na Rijeku 1509. godine, zbog čega nam nedostaju spisi koji bi olakšali dataciju.²³

3. *Terminus post quem*

Kao što rekosmo, razlozi grešaka u dataciji proizlaze iz nepoznavanja rodoslovlja Devinčevih, odnosno rodbinskih veza između Reinprechta Walseea, koji 1429. augustincima izdaje povelju, i njegova djeda Hugona VIII. Devinskog.²⁴ Potvrđujući Devince kao utemeljitelje augustinskog samostana u Rijeci, više historičara poziva se na anale ljubljanskog samostana koji izričito spominju Hugona kao utemeljitelja riječkog samostana 1368. godine, u kontekstu vijesti da je ljubljanskim augustincima dopustio sabiranje milostinje i na riječkom području na kojemu je imao svjetovnu vlast.²⁵

Najranija godina koju spominju sačuvani izvori je 1363., odnosno 1368. Kobler, pozivajući se na »provincijski shematizam iz 1776. iz Beča«, piše kako je riječki župnik 1363. augustincima oporukom ostavio kuću na riječkom Dolcu.²⁶ Taj se historičar, zapravo, koristio djelom *De Monasteriis provinciae Austriae et Hungariae ordinis fratrum eremita-*

²⁰ G. KOBLER, *Memorie per la storia*, I, 94.

²¹ Državni arhiv u Rijeci, HR-DARI-250, kutija 1, *Protocollum conventus Fluminensis Ordinis eremitarum s. patri Augustini ad s. Hieronymum*, N. 1, str. 1. Za povijest riječkog augustinskog samostana to je najvrednije vrelo sačuvano u Rijeci. Protokol su 1704. sastavili austrijski augustinski provincijal Josip Achinger i njegov tajnik Cezarije Posch. HR-DARI-250, kut. 1, 1.

²² *Historia concernens conventum Fluminensem Ordinis eremitarum s. patris Augustini ad divum Hieronymum*, Österreichische Nationalbibliothek, Wien (Austrijska nacionalna knjižnica u Beču), Handschrift 10214p, folium 11r.

²³ Vidi članak Marka MEDVEDA »Incuria et vandalismus – sudbina arhiva augustinskog samostana sv. Jeronima u Rijeci«, u postupku objavljivanja u časopisu *Arhivski vjesnik*.

²⁴ Tek je u novije vrijeme slovenski povjesničar Peter Štih razriješio dvojbe rodoslovlja Devinske gospode. Usp. Peter ŠTIH, *I conti di Gorizia e l'Istria nel medioevo*, Centro di ricerche storiche, Rovigno, 2013., str. 159.

²⁵ Pišući o augustinskom samostanu u Ljubljani, Rosnák – Schier tvrde: »An. MCCCLXVIII. D. Hugo de Tibein, qui & Dominus Terrae Fluminis, ac Monasterii nostri Fluminis, Ecclesiaeque ad S. Hieronymum Fundator, concedit nostris Labacensibus penes pontem existentibus privilegium eleemosynam in Terra Fluminis, & in aliis suis ditionibus libere colligendi, & absque telonii solutione ad Monasterium suum devehendi«, M. ROSNAK – X. SCHIER, *De Monasteriis provinciae Austriae et Hungariae ordinis fratrum eremitarum*, str. 29. Usp. Ferenc FALLENBÜCHL, *Az Agostonrendiek Magyarországon*, Budapest, 1943., str. 90; A. KUNZELMANN, *Geschichte der deutschen Augustiner-Eremiten*, sv. 3, str. 20. Za razliku od svih drugih, autor Rennhofer Devinčevu dozvolu datira u 1358., ali s obzirom na to da je u tome usamljen, vjerojatno je riječ o pogrešci. Friedrich RENNHOFFER, »Augustiner kloster in Osterreich«, *Augustiniana*, god. 6, Heverlee, 1956., str. 518.

²⁶ G. KOBLER, *Memorie per la storia*, I, str. 94.

rum sancti patris Augustini augustinskih povjesničara Xystusa Schiera i Martina Rosnáka. Uvidom u to djelo uočavamo da, pozivajući se na ljubljanske augustinske godišnjake, ono navodi 1363. kao godinu župnikove oporuke, ali u fusnoti spominje 1368. kao godinu Devinčeva utemeljenja riječkog samostana i crkve.²⁷ Mađarski autor Ferenc Fallenbüchl, u svojoj studiji objavljenoj 1943. godine, također prenosi podatak da se u ljubljanskim godišnjacima kao osnivač riječkih augustinaca navodi Hugo Devinac iz 1368. godine, iako je već 1363. riječki župnik augustincima oporučno ostavio jednu kuću za spasenje svoje duše i duša svojih.²⁸

Iz prijepisa spisa o donaciji šezdesetih godina 14. stoljeća, koji se još uvijek nalazi u augustinskom fondu Državnog arhiva u Rijeci, doznajemo da je izvjesni David sa suprugom u srijedu uoči blagdana sv. Ivana Krstitelja 1368. na samostan sv. Jeronima prenio prava nad kućom, tj. seoskim gospodarstvom s konjušnicom na Dolcu, iza gradskog tornjića, dobra koje je riječki župnik, za svoju dušu i duše svojih, oporučno ostavio samostanu pustinjaka sv. Jeronima.²⁹ Sačuvano vrelo riječkog samostana augustinaca *Protocollum conventus*, odmah nakon što je ustvrdilo da se godina početka augustinske prisutnosti ne može odrediti, spominje navedenu kopiju starog spisa (*ex antiqua quodam copia inventa appareat*) iz koje proizlazi spomenuta donacija augustincima 1368. godine.³⁰ Rukopis *Historia concernens Conventum Fluminensem* Karla Benzoniya spominje 1368., ne navodeći 1363. godinu.³¹

Dakle, augustinska bi zajednica postojala već 1363., ukoliko je te godine riječki župnik oporučno ostavio kuću redovnicima. No u riječkim vrelima ta se godina nigdje ne spominje, već se jedino može potvrditi 1368. godina kao datacija Davidova prenošenja prava na kuću, prethodno od župnika namijenjenu augustincima.

Adalbero Kunzelmann, temeljni historičar za augustince germanskih zemalja u srednjem vijeku, drži 1368. godinu najvjerojatnijom godinom osnutka riječkog samostana.³² U pismu iz 1768., sastavljenom u kontekstu spora s riječkom župom oko izvršavanja određenih pastoralnih ovlasti i slanja memoranduma apostolskom nunciju, augustinci su izričito napisali da su samostan i crkva sv. Jeronima izgrađeni oko 1368. godine, doduše nakon

²⁷ »Prima hujus Monasterii origo incognita est; belli enim Veneti inundatione monumenta, ex quibus illa erui posset, pene omnia perierunt; superare tamen aetatem anni MCCCLXIII, docemur ex eo, quod D. Parochus Fluminensis nostris eo anno legaverit unam domum pro anima sua, suorumque.« U fusnoti stoji: »In Annalibus etiam Monasterii nostri Labacensi D. Hugo de Tibein ad an. MCCCLXVIII. jam Fundator Monasterii Fluminensis«, M. ROSNAK – X. SCHIER, *De Monasteriis provinciae Austriae et Hungariae ordinis fratrum eremitarum*, str., 14.

²⁸ *Az Agostonrendiek Magyarországon*, str. 90.

²⁹ HR-DARI-250, kutija 6, Skupina – E 1, br. 1.

³⁰ »Quo anno Sacer noster ordo in civitate ista Fluminensi initium suum caperit (!), reperiri non potuit, nisi quod ex antiqua quodam copia inventa appareat, quod anno 1368 die Mercurii ante Festum s. Ioannis Baptistae dominus David eiusque uxor cesserint iuri suo, quod alias habuissent supra domum seu aream in civitate Fluminensi in platea Dolaz retro turrim civitatis sitam, qua dominus parochus civitatis propria manu conventui huic s. Hieronymi Ordinis eremitarum s. Augustini pro anima sua et suorum fundavit«, HR-DARI-250, kutija 1, *Protocollum conventus*, N. 1, str. 1.

³¹ Očito je, međutim, da je tu kratku *Historiju* Benzoni sastavio imajući pred sobom *Protocollum conventus* pa je prenio godinu koja se navodi u sažetku vijesti o darivanju, a ona je, kao što rekosmo, 1368. Benzonijev zapis veli: »Anno 1368. Dominus parochus civitatis conventui s. Hieronymi unam domum pro anima sua et suorum legaverit«, Österreichische Nationalbibliothek, Handschrift 10124.11r.

³² Usp. A. KUNZELMANN, *Geschichte der deutschen Augustiner-Eremiten*, sv. 3, str. 20.

nekoliko izmjena lokacije augustinaca u Rijeci.³³ Među spisima riječkog Zbornog kaptola pronašli smo više stranica dug tekst, zapravo memorandum za apostolskog nuncija u Beču. U pisanom materijalu koji je riječki kaptol sakupio u dugotrajnim sukobima s augustincima oko njihova presizanja u vlast riječkog župnika, sačuvanom pod skupnim naslovom »Synopsis actitatorum ab anno 1642 contra fratres ord. erem. s. Augustini«, na temelju kojeg riječki kanonici pišu nunciju memorandum, izričito stoji podatak da je riječki augustinski samostan ustanovljen nakon 1368. godine.³⁴

Na temelju svega rečenoga možemo sa sigurnošću ustvrditi kako u vrelima nalazimo potvrdu o prisutnosti augustinaca u Rijeci od šezdesetih godina 14. stoljeća. Utemeljenje samostana i crkve vezuje se uz Hugona VIII. Devinca, a izgradnja augustinskog kompleksa započinje od 1368., iako su redovnici prisutni u gradu vjerojatno već koju godinu prije toga, možda 1363. godine.

4. Nepoznate vijesti o augustincima iz 14. stoljeća

Bez obzira na spornu dataciju, možemo biti sigurni da su augustinci došli u Rijeku u 14. stoljeću. Više je potvrda u vrelima o tome da su u drugoj polovici 14. stoljeća augustinci prisutni u Rijeci i da se u zadnjim desetljećima toga stoljeća gradi njihov samostan. Navedimo nekoliko neospornih i hrvatskoj znanstvenoj javnosti mahom nepoznatih dokaza o počecima augustinskog reda u Rijeci.

Kapitul augustinskog samostana u Brnu (Moravska) za nasljednika prvoga priora, preminulog 28. studenoga 1370. izabrao je redovnika Ivana iz Rijeke.³⁵ *Iohannes Fluminensis* bio je *prior perpetuus* i vrlo je zaslužan za rast toga moravskog samostana u duhovnom i materijalnom pogledu.³⁶

Iz kataloga augustinskih priora, djela iz 18. stoljeća, čiji je autor povjesničar germanskih augustinca Höggmair, proizlazi da je 1387. godine general augustinskog reda dozvolio bavarskom provincijalu Albertu prihvaćanje više lokacija za podizanje novih samostana augustinskog reda, među kojima se, u Liburniji, na Jadranskom moru, spominje i Rijeka: *Anno 1387. Reverendissimus pater generalis iterato impertitur Alberto provinciali licentiam recipiendi nova loca pro construendis monasteriis, inter quae fuit... Fluminense in Liburnia ad mare Adriaticum...*³⁷ Po tome zapisu tek bi se koncem osamdesetih godina

³³ »Extat in civitate Fluminis in statu patrimoniali augustissime domus Austriacae sub diocesi polensi antiquissimus conventus ord. eremitarum s. Augustini a dominus de Tibino et Valse olim dominis huius civitatis post trinam diversis prioribus saeculis mutata p.p. augustinianorum in eadem terra fluminis habitationem fundatus cum ecclesia circa annum 1368.« Pismo augustinaca sastavljeno za nuncija sačuvano u prilogu odgovora riječkog kaptola nunciju u Beču 1768. Nadbiskupijski arhiv Rijeka, fond Zborni kaptol i Arhidakon, kutija AL. Upravo na to pismo misli riječki povjesničar L. M. Torcoletti dok spominje latinski dopis koji augustinci šalju riječkom Zbornom kaptolu u 18. stoljeću u kojem se spominje »okvirno 1368. godina«. Torcoletti ističe da je 1368. godina pogrešna, ali se u toj tvrdnji naslanja na već spomenuto pogrešno rodoslovlje Devinaca. L. M. TORCOLETTI, *La chiesa e il convento*, str. 19.

³⁴ Nadbiskupijski arhiv Rijeka, Zborni kaptol i Arhidakon, kutija A1.

³⁵ A. KUNZELMANN, *Geschichte der deutschen Augustiner-Eremiten*, sv.3, str. 29.

³⁶ *Isto*, str. 29–30.

³⁷ Angelus HÖGGMAIR, *Catalogus priorum provincialium ordinis eremitarum sancti Augustini*, München, 1729., str. 9.

14. stoljeća gradio samostan sv. Jeronima u Rijeci, iako je moguće i tumačenje po kojem generalni prior službeno formalno prihvaća novu lokaciju nakon već započete izgradnje. Još jedan nesumnjivi dokaz da riječki samostan augustinaca pustinjaka postoji i djeluje u drugoj polovici 14. stoljeća donosi *Codex latinus Monacensis*. Taj je vrijedan kodeks iz Bavarske državne knjižnice u Münchenu u prvoj polovici 18. stoljeća sastavio augustinski autor prepisavši iz vrela u Rimu vijesti o prošlosti augustinskog reda u germanskim zemljama, crpeći ih u velikoj mjeri iz korespondencije središnjih struktura reda u Rimu i bavarskog provincijala. Ondje nalazimo zapisanu odredbu bavarskog provincijala Bartolomeja Veneta, koji 5. travnja 1387. godine trajno premješta redovnika Manihardusa iz koruškog Velikovca (Völkermarkta) u augustinski samostan u Rijeci: *Fecimus conventualem perpetuum in conventu terrae Fluminis s. Viti fratrem Manihardum de Volckenmarkt, (1387) 5 Aprilis*.³⁸

Hugon VIII. Devinski svojom oporukom potpisanom 11. rujna 1390. godine odredio je da ga se pokopa u grobnici samostana riječkih augustinaca, kojima ostavlja i iznos od 1000 florina.³⁹ Postoji i prva Hugonova oporuka nastala 24. lipnja 1374., iz vremena kada mu je umrla prva supruga i kada još nije imao potomaka. U njoj je svoje posjede, među kojima i Rijeku, ostavio polubratu Jurju iz Weissenecka, a Devin, Senožeče i dr. Walseovcima: Rudolfu, Rajnpertu i Fridrihu.⁴⁰ Ta oporuka nije imala pravne važnosti, s obzirom da joj je uslijedila druga iz 1390., kao što smo ustvrdili, ali u problematici datacije izgradnje njihova samostana ima svoju važnost jer se u prvoj oporuci, za razliku od druge iz 1390., ne spominje odredba o pokapanju u grobnici u riječkom augustinskom samostanu, što bi moglo značiti da augustinska crkva tada još nije u stanju biti njegovo počivalište jer crkva, odnosno grobnica, nije još gotova.

Dana 1. veljače 1394. riječki suci Marko i Jakov te augustinski prior Ivan potvrđuju da je riječka augustinska crkva od Devinčeve udovice Ane primila srebrni križ i pokaznicu.⁴¹ Navedene vijesti potvrđuju život i djelovanje augustinaca zadnjih desetljeća 14. stoljeća u njihovu samostanu i crkvi sv. Jeronima.

5. Gradnja augustinskog samostana i crkve dovršena je 1408./1409.

To da se gradnja samostana i crkve dovršila koncem prvog desetljeća 15. stoljeća, spominju više autora. Najčešće se navodi 1408. ili 1409. kao godine završetka gradnje. Važan

³⁸ Bayerische Staatsbibliothek, München, *Codex latinus monacensis: Compendium seu notata ex registris vel commentariis generalibus archivi generalis, item ex bibiotheca nostra Romana Angelica... praecipue quae concernunt s. nostri Ordinis provincias Germaniae, Poloniae, Hungariae etc (exzerpiert von P. Fulgentius Mayr OSA)*, (CIm 8423), str. 191. Važan kodeks za povijest bavarskih augustinaca, kojima od 14. do sredine 16. stoljeća pripadaju i riječki redovnici, čuva se u Državnoj bavarskoj knjižnici u Münchenu. Riječ je o zapisu sačinjenom iz registra generalnog priora u Rimu između 1728. i 1730. Poznat je pod imenom *Codex latinus monacensis*, a autor mu je najvjerojatnije Angelus Höggmayr.

³⁹ S. GIGANTE, *Regesti e documenti relativi alle famiglie di Duino e di Walsee*, str. 54–56. Usp. G. KOBLER, *Memorie per la storia*, sv. 3, 241.

⁴⁰ S. GIGANTE, *Regesti e documenti relativi alle famiglie di Duino e di Walsee*, str. 49–50.

⁴¹ *Isto*, str. 20. Danilo Klen ispravlja Silvina Gigantea i njegovo tumačenje vrela. Danilo KLEN, »Objavljene regeste i dokumenti o Rijeci iz vremena nekadašnjih gospodara Devinaca i Walseeovaca (XIII–XV st.)«, *Vjesnik historijskog arhiva u Rijeci i Pazinu*, god. 29, Rijeka, 1987., 227–333.

autor povijesti augustinskog reda Felix Milensius kao godinu osnivanja navodi 1409.: *Flumen, Liburniae oppidum in Dalmaticis oris atque Adriaticis, ab allabente flumine dictum Tarsatti montis, olim virgineis aedibus beati, rigante leniter limbum, devotionem suam monasterio cumulat divi Hieronymi, fundato ab Hugone de Tibino et a Raimperto de Valsee, capitaneo supra ente in Austria, a quo literae foundationis aeditae (!) millesimo quadragesimo nono...*⁴² Povjesničar Martin Baučer iz 17. stoljeća također spominje istu godinu.⁴³ Već citirani Pichler, pozivajući se na Baučera, prenosi 1408. godinu kao dataciju dovršetka augustinske gradnje u Rijeci.⁴⁴ Istu 1408. kao godinu svršetka izgradnje crkve sv. Jeronima spominju shematizmi Senjsko-modruške biskupije iz 19. stoljeća, iz vremena u kojem se grad Rijeka nalazio pod vlašću te dijeceze.⁴⁵

Tome nizu dodajmo i jedan dosad nepoznat arhivski izvor. To je zapis augustinca Xystusa Schiera (1728. – 1772.), pohranjen u nizu arhivalija sačuvanih u Austrijskoj nacionalnoj knjižnici u Beču i vezanih za augustince Austrijske provincije. Schierova bilješka spominje drvenu ploču koja se u 18. stoljeću nalazila na gornjem katu riječke kapele Bezgrešnog začeca, uz kor, i koja je navodila imena utemeljitelja Devinaca i Walseeovaca i godinu 1408. Dok prenosi tu godinu, Schier zapisuje i svoju opasku *erratum est* dodajući uz nju 1428. godinu, pogrešno poistovjećujući Rajnpertovu listinu iz 1429. i završetak gradnje.⁴⁶ Bez obzira na njegov pogrešan ispravak, navedeni nam je podatak vrlo važan jer svjedoči da je u 18. stoljeću, kada Schier piše, augustinski samostan u Rijeci uistinu 1408. godinu smatrao vremenom svršetka gradnje augustinske crkve i samostana.

6. Jesu li se augustinci nalazili u Rijeci prije izgradnje samostana?

Ne postavlja se kao problem samo datacija podizanja samostana s crkvom nego i pitanje je li izgradnja augustinskog samostana i crkve koincidirala s dolaskom redovnika ili su se oni nalazili u Rijeci i prije same izgradnje kompleksa sv. Jeronima. Drugim riječima, jesu li Devinci i Walseeovci izgradili samostan i crkvu već postojećoj zajednici ili su se augustinski redovnici nastanili u gradu Rijeci tek s izgradnjom samostana?

Prije spomenuta oporuka riječkog župnika iz 1363. godine ukazivala bi na to da se redovnici nalaze u gradu prije negoli im je sagrađeno konačno obitavalište. Kobler piše da su počeci augustinskog samostana nejasni i da su riječki augustinci u 17. stoljeću, pozivajući

⁴² Felix MILENSIUS, *Alphabetum de monachis et monasteriis Germaniae et Sarmatiae citerioris OESA*, Praegae, 1613., str. 29.

⁴³ Martin BAUCER, *Zgodovina Norika in Furlanije. Prvič prevedena, ilustrirana, bibliofilska izdaja*, Sveta Gora nad Gorico, 1663. (pretisak Ljubljana, 1991.), str. 327, 333.

⁴⁴ R. PICHLER, *Il Castello*, str. 174–175.

⁴⁵ U drugoj polovici 19. stoljeća i početkom 20. stoljeća svi senjsko-modruški shematizmi ponavljaju informaciju da je gradnja započela 1315. i da se dovršila 1408. Najstariji primjer pronašli smo u shematizmu iz 1863. godine *Schematismus venerabilis perpetuo per aequalitatem unitarum Segnensis et Modrusensis, seu Corbaviensis dioecesis cleri per anno 1863.*, Zagrabiae, str. 79.

⁴⁶ Schierov zapis tvrdi: »In ambitu superiori monasterii proximo choro est tabula lignea cum his insertis Hugo de Tibino, Rainpertus de Valsae fundatores conventus Flum. s. Augustini anno 1428 ibi autem legitis 1408. quod erratum est«, Österreichische Nationalbibliothek, Handschrift *Adversaria diversos Augustinianorum conventum provinciae Austriacae concernentia*, IV. dio, 7236.IV.133r.

se na tradiciju, tvrdili kako se u gradu nalaze već osam stoljeća te da su zaslužni za obraćenje pogana i shizmatika.⁴⁷

Kao što smo vidjeli, augustinci se u Rijeci pojavljuju u 14. stoljeću. U vrelima nema nikakvih dokaza za tvrdnju da se oni ovdje nalaze od 13. stoljeća, kao što se negdje može pročitati.⁴⁸ Tezu o njihovoj drevnoj nazočnosti u Rijeci nastojali su proširiti sami riječki augustinci. Tako 1768. tvrde da se u Rijeci nalaze već 900 godina, a da je pojava njihova reda u gradu prethodila uspostavi riječke župe, kako prenosi riječki kanonik i pisac Josip Poglajen.⁴⁹ Luigi Maria Torcoletti donosi citate iz tog pisma, ali propušta objasniti kontekst nastanka spisa.⁵⁰ Dopis koji spominju Poglajen i Torcoletti pronašli smo u Nadbiskupijskom arhivu u Rijeci. Već smo ga spomenuli govoreći o godini izgradnje samostana jer na početku toga više stranica dugog teksta, zapravo memoranduma za apostolskog nuncija u Beču, sastavljenog u kontekstu spora redovnika s riječkom župom oko vršenja određenih pastoralnih ovlasti, u prvom redu pokapanja pokojnika, augustinci tvrde da je samostan s crkvom, koji Devinci i Walseovci podižu augustincima oko 1368. godine, izgrađen nakon više stoljeća te da su prije izgradnje redovnici tri puta mijenjali mjesto svoga obitavanja.⁵¹

O tome da su se u 18. stoljeću augustinci riječkog sv. Jeronima pozivali na tako dugu i nedokazanu prisutnost, tragove pronalazimo i u nekim drugim vrelima u Rimu. Naime, u pismu koje je 1723. godine riječki augustinac Ivan Krstitelj Zanchi poslao vatikanskoj Kongregaciji *episcoporum et regularium*, vijest koju augustinski pisac Felix Milensio prepisuje u svoj registar sačuvan do danas u rimskoj knjižnici *Biblioteca Angelica*, spominje se podatak o 800 godina augustinske prisutnosti u Rijeci.⁵² U svojem neobjavljenom rukopisu o povijesti Rijeke *Publico-politica Terrae Fluminis S. Viti adumbratio historice ac diplomatische illustrata* riječki povjesničar Ljudevit Josip Cimiotti-Steinberg nekritički prenosi i, čini se, prihvaća tvrdnje augustinaca o njihovoj prisutnosti u Rijeci koja dopire do ranog srednjeg vijeka. U podnaslovima *De altera parochia (19)* i *De prima et antiqu-*

⁴⁷ »Il tempo in cui fu piantato in Fiume questo monastero, è incerto. In una lite insorta nel secolo XVII tra il capitolo della chiesa collegiata ed il convento circa l'esercizio di alcuni diritti parrocchiali, i frati basandosi sulla tradizione, dicevano che il convento esisteva in Fiume da otto secoli e che si era reso benemerito nella conversione dei pagani e degli scismatici«, G. KOBLER, *Memorie per la storia*, I, 94.

⁴⁸ Radmila Matejčić anticipirala je dolazak augustinaca već u konac 13. stoljeća, a reorganizaciju augustinskog reda na europskoj razini, umjesto u sredinu 13. stoljeća, pogrešno je smjestila u 12. stoljeće. R. MATEJČIĆ, *Kako čitati grad*, 43.

⁴⁹ Poglajen, 139: »1768. Gli agostiniani, appoggiati a vaga tradizione, in una rimostranza fatta al Nunzio Apostolico di Vienna, dicono di essere quasi da 9 secoli in Fiume, ove 200 anni prima che la Parrocchia cadesse nelle mani dei Sacerdoti secolari, furono essi soli i Parrochi; e aver convertito alla vera fede moltissimi scismatici ed altri accatolici che abitavano la terra. – Dicono inoltre di aver qui cambiato per tre volte di abitazione, prima che Ugo di Duino fabbricasse loro il Convento: ed essere stato loro donate tutte le Chiese del paese.«

⁵⁰ L. M. TORCOLETTI, *La chiesa e il convento*, str. 10.

⁵¹ »Extat in civitate Fluminis in statu patrimoniali augustissime domus Austriacae sub diocesi polensi antiquissimus conventus ord. eremitarum s. Augustini a dominus de Tibino et Valse olim dominis huius civitatis post trinam diversis prioribus saeculis mutatam p.p. augustinianorum in eadem terra fluminis habitationem fundatus cum ecclesia circa annum 1368...« Augustinsko pismo nunciju sačuvano u prilogu odgovora riječkog kaptola nunciju u Beču 1768. Nadbiskupijski arhiv Rijeka, Zborni kaptol i Arhidakon, kutija AL.

⁵² »1723 25 Decembris. Pater Ioannes Baptista Zanchi (...) Flumen seu capitalis Liburniae (...) conventus iste (...) iam ultra 800 anos stet...« Bibliotheca Angelica, Roma, Codice 148.100v. Riječ je o uvezanom rukopisu koji dugujemo augustincu Felixu Milensiu naslovljen *Alphabetum fratris Felicis Milensii de nonnullis teutonae, sarmatiaeque citerioris monachis et monasteriis ordinis eremitarum sancti Augustini*.

issima Terrae Fl. S. Viti Parochia P. Augustini (20) šestog poglavlja posvećenog crkvenim pitanjima Cimiotti piše da su augustinci vodili drevnu riječku župu i da je to bilo prije negoli je svjetovni kler, odnosno župnik s kaptolom, preuzeo bilo kakvu pastoralnu skrb u gradu.⁵³ Tvrdnje o drevnim početcima augustinaca u Rijeci Cimiotti ponavlja i na više drugih mjesta svoga rukopisa.⁵⁴ S obzirom na to da ne pokazuje potrebu da se od rečenih teza ogradi, možemo zaključiti da njemu nisu bile poznate činjenice iz opće povijesti augustinskog reda, koja započinje sredinom 13. stoljeća unijom dotadašnjih pustinjačkih grupa, zbog čega ih nekritički prenosi.

Ivan Kobler, odnosno priređivač njegove posthumno objavljene povijesti Rijeke (najvjerojatnije Aladár Fest), prenoseći u mnogočemu Cimiottija, odbacuje tvrdnje koje anticipiraju augustinsku nazočnost u gradu. Ne spominjući ga izričito, u prvim rečenicama posvećenim riječkim augustincima, Koblerov tekst donosi godine nastanka augustinskog reda iz 13. stoljeća, uvjerljivo odbijajući pokušaj anticipiranja dolaska pustinjaka u Rijeku, o čemu su vijesti širili riječki augustinci, a u svom rukopisu zapisao Cimiotti.⁵⁵

Ponovimo još jednom da je augustinsko pismo iz 18. stoljeća napisano u polemici s riječkom župom i kaptolom. Naime, augustinci su se u 17. i 18. stoljeću kontinuirano nalazili u sporu sa župom oko izvršavanja određenih pastoralnih ovlasti na području župe glede pokapanja pokojnika i blagoslova kuća stanovnika grada, i s tim povezanim prihodima.

7. Pustinjaci prethode uspostavi augustinskog reda u Srednjoj Europi

Riječka crkvena povijest koja prethodi 14. stoljeću ostaje u mraku srednjega vijeka i historijskih vrela koji o tome šute. Tvrdnje o tome da su augustinci došli u Rijeku još u 9. ili 10. stoljeću, koje su širili sami riječki redovnici, nisu vjerodostojne i nemaju oslonca u vrelima. Bez obzira na to, tim vijestima vrijedi posvetiti više pažnje, kao i spominjanju djelovanja u obraćenju nekršćana i nekatolika.

Tvrdnjama o višestoljetnoj augustinskoj prisutnosti u Rijeci koja prethodi 14. stoljeću valja pristupiti oprezno. Stav koji historiografija treba prema tomu zauzeti isti je onaj koji izražava Koblerova povijest Rijeke na početku teksta posvećenog povijesti augustinaca sv. Jeronima: nije moguće da su augustinci prisutni u Rijeci prije negoli su kao red uteme-

⁵³ Sveučilišna knjižnica u Rijeci, Fond Rara, inkunabule i rukopisi, Ljudevit Josip Cimiotti-Steimberg, *Publico-politica Terrae Fluminis S. Viti adumbratio historice ac diplomatice illustrata*, A.189, I.

⁵⁴ U kontekstu spora o desetini, Cimiotti opet piše o tome da su augustinci prvi vršili pastoralnu skrb poučavajući narod kršćanstvu osam stoljeća. U VI. poglavlju, pododsjeku br. 30 naslovljenom »Occasione vocanda Flumen SI«, Cimiotti piše: »Conventus cum ecclesia ad S. Hieronymum patrum ordinis eremitarum S. Augustini, qui sacrosanctum Christi doctrinam in terra nostra natali, ut superius exposuimus, primi docuerunt et spiritualem animarum curam in eadem qua prima et antiquissima parochia administri octavum iam in saeculo gerebant«, *Isto*.

⁵⁵ Kao što smo vidjeli, Kobler piše da su počeci augustinskog samostana nejasni i da su riječki augustinci u 17. stoljeću, pozivajući se na tradiciju, tvrdili kako se u gradu nalaze već osam stoljeća te da su zaslužni za obraćenje pogana i shizmatika. G. KOBLER, *Memorie per la storia*, I, str. 94. Inače, pitanje u kojoj je mjeri Koblerova povijest Rijeke izvorno Cimiottijeva, odnosno historijat nastanka toga najpoznatijega djela iz prošlosti Rijeke još nije istraženo. Usp. William KLINGER, »Giuseppe Ludovico Cimiotti (1810–1892) e le problematiche origini della storiografia fiumana«, *Fiume. Rivista di studi adriatici*, god. 31, br. 24, Roma, 2011., str. 49–64.

ljeni na razini opće Crkve sredinom 13. stoljeća! Teorijski oni bi mogli biti prisutni samo nakon sredine 13. stoljeća, dakle nakon što je red uspostavljen, ali ih u Rijeci nalazimo tek u narednom 14. stoljeća.

Činjenica da su augustinci spominjali svoju dugu prisutnost u Rijeci najčešće u kontekstu polemika s riječkom župom glede izvršavanja župskih ovlasti, takvim su tezama samo otklanjali potrebnu vjerodostojnost dajući dojam pukog pretjerivanja izrečenog u žaru polemike, bez ikakve uvjerljivosti povijesne datosti. Prije uspostave samog augustinskog reda, jasno je da ne može ni biti augustinskih redovnika. No govor o drevnoj prisutnosti augustinaca valja shvatiti kao pozivanje na kontinuitet s pustinjacima koji su prethodili augustincima u više njihovih samostana u Srednjoj Europi, podatak koji riječka historiografija nije poznavala. Naime, ti su pustinjaci, nakon nekoliko bula izdanih od papa Aleksandra i Celestina IV., prihvatili uniju s augustincima. S obzirom da povijest pustinjača u nas nije bila poznata, ona se nije ni povezivala s augustincima. Opravdano je posvetiti prostor augustinskim početcima ne samo zbog Rijeke nego i kako bismo dali doprinos promišljanju u nizu nerazjašnjenih historiografskih pitanja srednjevjekovnih augustinskih samostana u Slavoniji, odnosno Ugarskoj.⁵⁶

Kao što smo već rekli, augustinski je red nastao 1244. i 1256. ujedinjenjem već postojećih pustinjača, od kojih su najrasprostranjeniji bili vilhelmiti. Prva pustinjačka skupina koja se poimence navodi u papinoj buli *Licet Ecclesiae* o ujedinjenju pustinjačkih skupina i stvaranju augustinskog reda upravo su pustinjaci vilhelmiti. Vilhelmiti nastaju oko 1158. oko groba sv. Vilima (Guglielma, Wilhelma) iz Malavallea. O Vilimovu životu malo je sigurnih podataka. Rođen je u Francuskoj, na putu pokore pohodio je razna svetišta, a na povratku iz Svete zemlje pronašao je samotno mjesto u Toskani u kojem je poželio živjeti u askezi i pokori do konca života. Bilo je to Malavalle pored Castiglionea della Pescaia, kod Grosseta. Ondje je Vilim u šutnji, molitvi i asketskom životu boravio zadnjih godina života, do smrti 1157. godine Vilim nije osnovao red, niti je sastavio redovničko pravilo (regulu). No Albert, koji za sebe kaže da mu je pri kraju njegova života bio sluga, sastavio je jedno i drugo, *Consuetudines* i *Regula sancti Guillelmi*. Vilimov grob ubrzo postaje mjesto hodočašća brojnim pojedincima iz Toskane, Lacija i Umbrije, koje je privlačio pustinjački način života. Vilimov kult raste nakon što su ga poduprli papa Aleksandar III. (1174. i 1181.) i Inocent III. (1202.). Nastaju tako brojne pustinjačke zajednice u Toskani, Markama, Ankonitanskoj marki i u Laciju. Za nas je važno znati da 1244. godine, pod imenom Reda sv. Vilhelma, taj pustinjački ideal prelazi Alpe. Kada su jedanaest godina nakon toga pozvani u augustinsku uniju, vilhelmiti su već imali brojne samostane u Francuskoj, Belgiji, Češkoj i Ugarskoj.⁵⁷

Od pustinjačkih skupina spomenutih u uniji sredinom 13. stoljeća, koja tvori početak augustinskog reda pustinjača, samo se za vilhelmitite zna da su sigurno prisutni u austrijskim zemljama prije 14. stoljeća. Činili su tada najbrojniju pustinjačku zajednicu u cijeloj Sred-

⁵⁶ Usp. Stanko ANDRIĆ, »Regularni kanonici u srednjevjekovnom Srijemu«, *Croatica christiana periodica*, god. 20, br. 37, Zagreb, 1996., 1–22; Isti, »Podgorje Papuka i Krndije u srednjem vijeku: prilozi za lokalnu povijest«, *Scrinia slavonica*, god. 9, Slavonski Brod, 2009., str. 70.

⁵⁷ D. GUTIERREZ, *Historia de la Orden de San Agustín*, I, str. 58–59, 91.

njoj Europi. O njima se istražuje i u najnovije vrijeme.⁵⁸ Vilhelmiti su došli u Korušku prije 1256. godine. Zabilježena je njihova prisutnost u koruškom Velikovcu gdje, poduprti plemićem Ulrikom III., grade samostan na području opatije sv. Pavla u Lavantalu. Nakon što su tamošnji vilhelmiti 1256. prihvatili uniju s augustincima, nastavlja se s gradnjom samostana augustinacapustinjaka, reda u koji su ušli pustinjaci sv. Vilhelma. Kako piše historičar Kaspar Elm, brojni slični primjeri registriraju se tada diljem Ugarske, Pomeranije i Brandemburga. Neke od njih spominje 1256. godine bula pape Klementa IV. *Ea quae iudicio*, koja je nastojala riješiti sporove vezane uz uniju postojećih pustinjaka. Elm piše kako su tragovi vilhelmitske prošlosti u onim samostanima Srednje Europe koji su unijom postali augustinskima samo u vrlo rijetkim slučajevima ostavili pisane tragove.⁵⁹

Kao što rekosmo, historiografija prihvaća kao sigurnu povijesnu činjenicu podatak da su diljem germanskih zemalja tijekom druge polovice 13. stoljeća djelovali pustinjaci vilhelmiti. Među ostalim, potvrđen je podatak da su vilhelmiti prethodili augustincima u koruškom Velikovcu (Völkermarktu).⁶⁰ Upravo je sa samostanom u Velikovcu riječki sv. Jeronim povezan od samih početaka. Zastanimo na trenutak kod vijesti o vilhelmitskoj prisutnosti u koruškom Velikovcu. U kontekstu rasprave je li moguće da su prije augustinaca u Rijeci postojali neki drugi pustinjaci (*eremiti*) na važnosti dobivaju vijesti o najranijim vezama između riječkog samostana sv. Jeronima i korušskog samostana u Velikovcu. Naime, već spomenuti kodeks iz Bavarske državne knjižnice u Münchenu (*Codex latinus Monacensis*), donosi za povijest riječkoga augustinskog samostana nepoznat podatak glede odredbe bavarskog provincijala Bartolomeja Veneta, koji 5. travnja 1387. trajno premješta redovnika Manihardusa iz korušskog Velikovca (Völkermarkta) u augustinski samostan u Rijeci: *Fecimus conventualem perpetuum in conventu terrae Fluminis s. Viti fratrem Manihardum de Volckenmarkt, (1387) 5 Aprilis*.⁶¹ U 15. stoljeću također nalazimo opetovanu potvrdu veza Rijeke i Velikovca. Kartular riječkog samostana, *Diplomatarium*, vrelo iz polovice 16. stoljeća, spominje Antuna iz Velikovca kao zaslužnog priora (*prior benemeritus*) u Rijeci 1483. godine.⁶² Spomenuti podatci ukazuju na postojanje veza između dvaju augustinskih samostana, onog u Rijeci i onog u koruškom Velikovcu, u najranijem razdoblju riječkog samostana sv. Jeronima. S obzirom na to, i na činjenicu da je u Velikovcu prije augustinaca nepobitno dokazana prisutnost vilhelmitskih pustinjaka, nije nemoguće da su ti predaugustinjski pustinjaci – kojih je zasigurno bilo u Koruškoj ali ne znamo je li ih bilo u Rijeci – odatle dolazili i u grad sv. Vida ili da se u Rijeci, kao u Koruškoj, događao isti scenarij po kojem su augustinci integrirali već postojeće pustinjake vilhelmita.

U svakom slučaju nemamo dokaza u vrelima o prisutnosti augustinaca, odnosno pustinjaka, u Rijeci prije druge polovice 14. stoljeća Samo spominjanje eremita (pustinjaka)

⁵⁸ Usp. Andreas BÖNNER, *Der Orden der Wilhelmiten: Bedeutend und Vergessen*, GRIN Verlag, 2008.

⁵⁹ Kaspar ELM, *Beiträge zur Geschichte des Wilhelmitenordens*, Holau Verlag, Köln – Graz, 1962., str. 88. Unutar 4. poglavlja Elmova djela, koji nosi naslov »Proširenje vilhelmita u Nizozemskoj, Francuskoj, Njemačkoj i Italiji 1245–1461«, posebno vidi tekst naslovljen »Germanska provincija«, str. 73–92.

⁶⁰ K. ELM, *Beiträge zur Geschichte des Wilhelmitenordens*, str. 88.

⁶¹ Bayerische Staatsbibliothek, München, *Codex latinus monacensis* 8423, str. 191.

⁶² Österreichische Universitätsbibliothek, Wien (Sveučilišna knjižnica, Beč), II 351.241, *Diplomatarium monasterii sancti Hieronimi ordinis eremitarum sancti Augustini in terra Fluminis sancti Viti*, Vr-VIr (8r-v). Riječ je o kartularu riječkog augustinskog samostana, vrlo važnom vrelo s ovjerenim prijepisima darovnica, povelja, oporuka i ugovora koji se odnose na 15. i 16. stoljeće.

u službenom nazivu augustinskog reda (*Ordo Eremitarum Sancti Augustini*) upućuje na uniju iz 13. stoljeća već postojećih pustinjaka. Tvrdeći to da su se nalazili u gradu Rijeci prije 14. stoljeća, augustinci su vjerojatno mislili na kontinuitet s tim pustinjacima, od kojih su u 13. stoljeća u austrijskim zemljama najpoznatiji spomenuti vilhelmiti. No u tom slučaju može se govoriti o prisutnosti koja nije starija od sredine 13. stoljeća, a nikako o vremenu konca prvog tisućljeća, kako su u 18. stoljeću tvrdili riječki redovnici u polemici s kaptolom. K tomu je Rijeka u 13. i 14. stoljeću urbana sredina, a pustinjaci u naseljenim središtima ne osnivaju zajednice jer traže pusto područje. No možda su to učinili izvan gradskih zidina, na mjestu drevne crkvice sv. Augustina na današnjoj Žabici.

8. Augustinci djeluju u kristijanizaciji Srednje Europe u 13. stoljeću

U kontekstu spora s riječkom župom, o kojem je trebao presuditi nuncij u Beču, spominjući drevnu prisutnost u gradu, u pismu iz 1768. augustinci navode i djelovanje na kristijanizaciji pogana i privođenje k pravovjerju shizmatika. U sporu s riječkom župom oko dokazivanja tko je prvi obavljao župničku pastoralnu službu u Rijeci augustinci spominju da su, što nevjernike (*infideles*), što grčke shizmatike (*graeci schismatici*), priveli u Rimsku crkvu, da su kristijanizirali pogane (*gentiles*) koji da su ovdje pribivali te da su poučavali neofite, krsteći ih i dajući im druge sakramente, uz pouku u svetom nauku.⁶³ Pritom izvode zaključke iz činjenice da je zvono augustinske crkvice sv. Martina, na granici riječkog i kastavskog područja, bilo saliveno 1168., godina koja je u 18. stoljeću još bila sačuvana i vidljiva na tome zvonu. Tvrdeći da je crkva još starija od zvona, augustinci su sve navedeno smještali u kontekst kristijanizacije.⁶⁴ Na temelju toga pisma, tvrdnje o evangelizacijskom djelovanju augustinaca, kao što smo već spomenuli, prenijeli su Cimiotti i Kobler.⁶⁵

Ukoliko se spomenute tvrdnje o evangelizaciji shvate kao pozivanje augustinaca na kontinuitet s pustinjacima koji im prethode, kao što je posvjedočeno u dijelu Srednje Europe i u obližnjoj Koruškoj, ostaje pitanje kako tumačiti njihovo pozivanje na evangelizaciju i privođenje na katoličanstvo istočnjaka i pogana.

Kao ni u pitanju prisutnosti predaugustinskih pustinjaka u Rijeci, ni podatak o kristijanizaciji koju bi oni vršili u riječkom kraju ne može se potvrditi u vrelima. Prije negoli uzmemo u obzir djelovanje augustinaca na evangelizaciji nekatolika i nekršćana u Rijeci, valja objasniti da historiografiji nije poznata prisutnost grčkog stanovništva na području Sjevernog Jadrana. Nedavno objavljena kronika Velog Lošinja Martina Botterinija iz 1791.

⁶³ »Aut qua infideles, at qua graeci schismatici romanae ecclesiae sese mediantibus ipsis patris augustinianis subjecerant (...) nam primi, et soli sacris undis abluerunt gentiles, tunc temporis terram hanc inhabitantes, (...) novellum gregem romanae sedis seu primos neophitos fluminenses nec agnovisse r.r. dnos capitulum, canonicos, quot sacerdotes saeculares, multo minus ab ipsis sacro lavacro regeneratos, vel aliis ss. sacramentis, aut doctrinis evangelicis pastor, aut instruitos fuisse.« Augustinsko pismo nunciju sačuvano u prilogu odgovora riječkog kaptola nunciju u Beču 1768. Nadbiskupijski arhiv Rijeka, Zborni kaptol i Arhidakon, kutija AL.

⁶⁴ *Isto*.

⁶⁵ Cimiotti to spominje na prije navedenom mjestu, na kojem piše o višestoljetnoj prisutnosti augustinaca koja dopire u srednji vijek, a G. KOBLEK, *Memorie per la storia*, I, str. 94.

godine spominje da je osorska vlast oko 1200. godine protjerala grčke monahe s Lošinja.⁶⁶ Međutim o prisustvu bizantskog stanovništva u Rijeci toga vremena ne postoji nikakva vijest, a mislimo da je ona malo vjerojatna.

No mogu se povlačiti paralele sa sličnim djelovanjem nekih augustinaca u Srednjoj Europi toga vremena jer su pustinjaci kristijanizirali i evangelizirali stanovništvo. Među njima je jedan od poznatijih augustinskih pustinjaka druge polovice 13. stoljeća bio Vid iz Panonije.⁶⁷ Augustinski historičari, kao i crkveni povjesničari Mađarske, istaknuto mjesto daju Vidu, pustinjaku iz Esztergoma, za kojeg se vezuje kristijanizacija više tisuća Kumanaca azijskog podrijetla.⁶⁸ Augustinski historičar Gutierrez piše kako su u tome privođenju u kršćanstvu i Katoličkoj crkvi uz Vida sudjelovali i brojni drugi augustinci, od kojih posebice spominje Stjepana i Nikolu von Launa, promaknutih u biskupe. David Gutierrez, poznavatelj povijesti augustinskog reda u srednjem vijeku, izričito piše da su augustinci Bavarske provincije intenzivno djelovali u evangelizacijskom smislu prema tim nadošlim narodima. U tome sklopu spominje kako je najvažniji augustinski teolog 14. stoljeća Egidije Rimski sastavio i katekizamski tekst *Capitula fidei christianae* kako bi bio od pomoći augustincima u evangelizacijskom djelovanju među Mongolima i Tatarima koji, podsjetimo, sredinom 13. stoljeća prodiru i na hrvatsko tlo i, među ostalim, pustoše i Zagreb. Gutierrez piše kako je Egidije to napisao po nalogu pape Bonifacija VIII., koji ga poslaše *ad Tartarum Maiorem volentem christianam colere fidem*.⁶⁹

Uz navedeno Gutierrezovo spominjanje evangelizacijskog djelovanja bavarskih augustinaca, napomenimo da je riječki samostan sv. Jeronima od svoga početka do druge polovice 16. stoljeća pripadao upravo spomenutoj Bavarskoj augustinskoj provinciji. Inače, Gutierrez navedene podatke preuzima iz anonimnog autora iz Firence, za kojeg piše da je podatke iz života i djelovanje ugarskih augustinaca doznao od subraće koji su tada dolazili na studij u Francusku i Italiju. Podatci o Vidu iz Panonije, njegovu djelovanju i čudima, spominju se u djelima o srednjovjekovnoj mađarskoj crkvenoj povijesti. Zanimljivo je da među zemljama u kojima su u prvom stoljeću nakon uspostave augustinskog reda, dakle

⁶⁶ *Botterinijeva kronika Veloga Lošinja iz 1791. godine/La Cronaca di Lussingrande del Botterini dell'anno 1791*, Franjo VELČIĆ (ur.), Krk – Lošinj, 2018., str. 48–49.

⁶⁷ Crkva riječkog zaštitnika posvećena je sv. Vidu, mučeniku iz južne Italije. Dakako da to nije panonski Vid kojeg ovdje spominjemo. No u kontekstu mnogih nepoznanica ranog srednjeg vijeka u Rijeci, upečatljiva je podudarnost imena ugarskog pustinjaka Vida i riječkog patrona.

⁶⁸ Pod imenima *Kumani* i *Polovci* u srednjem vijeku u Europi poznat je turkijski narod Kipčaka. Oni su od 11. do 13. stoljeća nastavali područje od Irliša do južnoruskih stepa, odakle su provaljivali u Europu. Provalili su u Moldaviju i Vlašku oko 1100., a u Ugarsku su prvi put provalili u svibnju 1091., kada ih je potukao kralj Ladislav I. Arpadović. Budući da su ih 1238., zajedno s Rusima, porazili Mongoli u bitki na rijeci Kalki, njihovih je sedam plemena prešlo u Ugarsku (1239. – 1245.), gdje ih je Bela IV. naselio uz Tisu sa zadaćom da čuvaju ugarsku granicu od Mongola. Drugi dio Kipčaka naselio se u Bugarskoj, Traciji i Maloj Aziji, a neznan je broj ostao u starim sjedištima. Vladari Drugoga bugarskoga carstva (1186. – 1396.) Terter i Šišman vjerojatno su bili kipčackoga (kumanskog) podrijetla. Među Mađarima su Kumani postupno stekli povlašten položaj, a kralj Ladislav IV. (1272. – 1290.), koji je i sam bio Kumanac, uvrstio ih je među ugarsko plemstvo. U Ugarskoj su bili nastanjeni u županiji koja se sastojala od Jazigije, Velike Kumanije i Male Kumanije, a nalazila se istočno od Budimpešte, između Dunava i Tise. Do polovice 19. stoljeća veći dio Kumana u Mađarskoj bio je asimiliran. Usp. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=31556> (pristup: 8. V. 2018.)

⁶⁹ David GUTIERREZ, *Historia de la Orden de San Agustín*, sv. 1, *Los Agustinos en la edad media, 1357–1517*, Roma, 1971. – 1977., str. 335.

od sredine 13. do sredine 14. stoljeća, osnovani augustinski samostani, uz Austriju, Češku, Moravsku, Šlesku, Poljsku, Štajersku, Gutierrez spominje upravo Kranjsku i Dalmaciju.⁷⁰

Odredbe iz sredine 13. stoljeća o prelaženju vilhelmitskih samostana u augustinske ruke skoro u potpunosti su provedene na germanskom i ugarskom prostoru, za razliku od francuskih, talijanskih i belgijskih samostana, gdje je mnogo vilhelmita zatražilo da im Crkva prizna vlastiti put u budućnost neovisan od novouspostavljenog augustinskog reda. Prvi augustinski poglavar na germanskom području inkorporirao je sve dotadašnje vilhelmitske zajednice u novi red pustinjaka sv. Augustina. Napetosti koje su uslijedile dovele su 1266. godine do bule *Ea quae iudicio* pape Klementa IV., koja je odredila da se izvan germanskih i ugarskih zemalja samostani vrate vilhelmitima, dok su unutar spomenutih zemalja dotadašnji vilhelmitski samostani život nastavljali u okviru augustinskog reda.⁷¹

Bez obzira što potpuna unija između vilhelmita i augustinaca nije svugdje provedena, augustinci su u narednim stoljećima sv. Vilima iz Malavallea smatrali članom vlastita reda. Njegovo se ime nalazi u augustinskim liturgijskim kalendarima u srednjem vijeku kao ime jednoga od malobrojnih augustinskih svetaca. Od 1290. sve do liturgijske reforme u 20. stoljeću, njegov se spomendan slavio 10. veljače, a danas ga se augustinci spominju 16. listopada. Ukoliko mramorni kip oltara sv. Nikole Tolentinskog riječke crkve sv. Jeronima – koji povjesničari umjetnosti dosad nisu identificirali – uistinu predstavlja sv. Vilima, kao što autor ovih redaka misli, onda bi to bila potvrda važnosti koju su tome svecu pustinjaku davali i riječki augustinci. Bez obzira što ni to ne bi bio uvjerljiv dokaz da su pustinjaci postojali u Rijeci prije izgradnje crkve i samostana sv. Jeronima, kao ni to da su od više postojećih pustinjačkih grupa u Rijeci ili oko grada Rijeke postojali upravo vilhelmiti, upućivalo bi to na kontekst i usmenu tradiciju iz kojih su riječki augustinci crpili svoje tvrdnje, prenesene od strane Cimiottija i Koblera, o drevnoj prisutnosti i o misionarskom djelovanju na obraćenju nekatolika i pogana.

Sve rečeno znači da je pustinjaka na našem području moglo biti i prije 14. stoljeća, ali nijedan izvor to nije zabilježio. Valja tomu kontekstu spomenuti da se u nekim slovenskim (koruskim) augustinskim samostanima poput Mute ili Velikovca spominje prisutnost pustinjaka – vilhelmita koja prethodi augustincima.⁷² K tomu je riječki augustinski samostan bio povezan s dotičnim samostanima, bilo da su njihovi redovnici dolazili u sv. Jeronim, bilo da su redovnici iz Rijeke odlazili u te samostane.⁷³ Ne možemo isključiti da je sličnih pustinjaka moglo biti i u Rijeci, iako u tom slučaju boravak eremita treba tražiti izvan gradskih zidina odnosno na pustom području.

Spomenute hipoteze o predaugustinskoj prisutnosti u Rijeci mogle bi se odnositi na drugu polovicu 13. stoljeća, a nikako na razdoblje prije toga. U svakom slučaju tvrdnje riječkih augustinaca da su prisutni u gradu prije 14. stoljeća valja shvatiti u smislu pozivanja na tradiciju nazočnosti pustinjaka u Srednjoj Europi. Ostaju pretjerane i bez ikakva oslonca

⁷⁰ David GUTIERREZ, *Historia de la Orden de San Agustín*, sv. I, *Los Agustinos en la edad media, 1357–1517*, Roma, 1971. – 1977., str. 91.

⁷¹ *Isto*, str. 61.

⁷² Usp. Kaspar ELM, »Zisterzienser und Wilhelmiten. Ein Beitrag zur Wirkungsgeschichte der Zisterzienserkonstitutionen«, *Citeaux*, god. 15, Westmalle, 1964., str. 310.

⁷³ Jedna od najstarijih zabilježenih premještaja u riječki samostan je ona redovnika Manihardusa iz Velikovca 1387. godine. Usp. Bayerische Staatsbibliothek, Clm 8423, str. 191.

u literaturi i vrelima tvrdnje o boravku koje dopire do 9. stoljeća Pustinjaka je teorijski na našem području moglo biti i prije službene uspostave reda sredinom 13. stoljeća, ali vrela ne spominju da su već postojeći eremiti s toga područja prihvatili uniju, kao što je to bio slučaj s pustinjačkim grupama u nekim drugim dijelovima Europe. Za razliku od prisuća vilhelmita u Srednjoj Europi, koja je sigurna, njihova prisutnost u riječkom kraju ipak ostaje samo hipotezom.

Zaključak

Ne postoji utemeljiteljska listina riječkoga augustinskog samostana. Poveljom iz 1429. godine. Reimprecht Walsee navodi kako je njegov predak Hugon iznova podigao, sagradio i opremio samostan. S obzirom da se toga Hugona pogrešno pronalazilo u Hugonu III. iz prve polovice 14. stoljeća, spominjala se pogrešna datacija izgradnje samostana. Na temelju ispravljenog rodoslovlja obitelji Devinske gospode može se sa sigurnošću reći da je riječ o Reinprechtovu djedu, ocu njegove majke, Hugonu VIII. S obzirom na to da je povijest augustinaca pustinjaka vrlo malo poznata hrvatskoj historiografiji, nije se koristila radovima augustinskih povjesničara kao ni arhivskim vrelima. Na temelju proučavanja više autora, kao i arhivalija augustinskoga reda, izgradnju samostana i crkve sv. Jeronima može se smjestiti između 1368. i 1408./1409. godine. Odredbe generalnog priora reda potvrđuju da tek tada središnje strukture reda dozvoljavaju podizanje samostana. Valja stoga ispraviti dosadašnje historiografske sudove koji su početke augustinaca anticipirali u prvu polovicu toga stoljeća. Temeljni augustinski historičari prihvaćaju navedenu dataciju.

Ne postavlja se kao problem samo datacija podizanja samostana s crkvom nego i pitanje: Je li izgradnja augustinskoga samostana i crkve koincidirala s dolaskom redovnika ili su se oni nalazili u Rijeci i prije same izgradnje kompleksa sv. Jeronima? Tvrdnje augustinaca o prisutnosti koja je više stoljeća starija od izgradnje samostana i crkve u 14. stoljeća ne može se potkrijepiti u vrelima, a valja znati kako je ona izrečena u žaru polemike s riječkom župom glede izvršavanja nekih župnih ovlasti. S time u vezu valja upozoriti da diljem Srednje Europe augustincima prethode pustinjaci (eremiti) vilhelmiti.

SUMMARY

DATING THE BUILDING OF THE AUGUSTINE MONASTERY AND CHURCH OF ST. JEROME IN RIJEKA

Author tries to determine the exact time when the monastery and the church of the Augustine hermits were built in Rijeka. These monks were the first ones in the city, and they resided in the monastery and church of St. Jerome from the medieval times up to 1788, when Joseph II has closed the monastery. History of the Augustine order is rather unknown and not well investigated in the Croatian historiography, not only regarding city of Rijeka but also in other parts of Croatia, especially concerning Middle Ages. Therefore, on the basis of relevant literature and uninvestigated archival sources author concludes that the build-

ing of the monastery and church should be associated with the second half of the fourteenth century. Such conclusion differs from the previous historiographical suppositions that placed arrival of the Augustinian order in Rijeka in the first half of the same century, and this supposition was constructed on the data grasped from ambiguous genealogy of the lords of Rijeka (the counts of Devin and Walesee family). Moreover, author emphasizes that historians of the Augustine order do not recognize direct continuity between hermits, who lived in the Northern Africa in the fourth century and who lived by rules written by St. Augustine, and monastics who formed the Augustine order in the thirteenth century. Instead, author underlines that the Augustine order from the sixteen century is included within mendicant orders, and such classification was based on the fact that they leaned on the tradition and examples of St. William the Hermit.

KEY WORDS: *Augustine order; church and monastery of St. Jerome, Rijeka, hermits of St. William.*